

EBÜ NASR el-FÂRİKİ

EBÜ NASR el-FÂRİKİ

(bk. FÂRİKİ).

EBÜ NASR es-SİCZİ

(أبو نصر السجزي)

Ebû Nasr Ubeydullâh
b. Saîd b. Hâtim es-Siczi
(ö. 444/1052)**Hadis hâfızı.**

Sicistan'ın Vâil köyünden olduğu için es-Siczi ve el-Vâilî, Bekir b. Vâil kabilesine nisbetle de el-Bekrî nisbeleriyle anılmaktadır. es-Siczi nisbesinin yanlışlıkla eş-Şecerî diye yazıldığı da görülmektedir. Fıkıh ilmini Hanefî fakihî olan babasından öğrendi. 400 (1009) yılı civarında hadis tahsiline başladı. Bu maksatla Hicaz, Şam, Irak ve Horasan'a seyahatler yaptı. Hâkim en-Nisâbü'rî, Abkasî, Ebû Abdurrahman es-Sülemî gibi âlimlerden faydalandı. Kendisine de kıraat âlimi Ebû Ma'sher et-Taberî, Ebû İshak el-Habbâl, Sehl b. Bişr el-İsferâyînî ve Ca'fer b. Ahmed es-Serrâc gibi âlimler talebelik ettiler.

Önceleri Mısır'a, daha sonra Mekke'ye yerleşti. Talebesi muhaddis Habbâl'den, güçlü hâfızasıyla ünlü hadis hâfızı Muhammed b. Abdullah es-Sürî ile (ö. 441/1049) onu mukayese etmesini istediler. Habbâl, hocasının ezberinin Sürî gibi elli muhaddisten daha güçlü olduğunu söyledi. Hadislerin rivayet şekilleri ve râvîlerin halleri konusunda derin bilgiye sahip olan es-Siczi, yaptığı önemli tartışmalarda Selef görüşünü savunurdu.

Ebû Nasr, geçim sıkıntısı çekmesine rağmen ilim tahsilinden elde edeceği sevabı kaybetmemek için dünyevi menfaatlardan uzak durdu. Habbâl'in, bizzat yanında bulunduğunu belirterek naklettiğine göre bir gün bir kadın Ebû Nasr'ın evine gelerek kendisine bin dinar vermek istedi. Sonra da evlilikte gözû olmamakla beraber sadece ona hizmet edebilmek için kendisini zevceliğe kabul etmesini teklif etti. Dünyalık için evlenmenin ilimden beklediği sevabı azaltacağını düşünen Ebû Nasr, parayı kabul etmediği gibi kadının evlenme teklifini de reddetti.

Ebû Nasr es-Siczi Muharrem 444'te (Mayıs 1052) Mekke'de vefat etti.

Kaynaklarda onun muhtelif eserleri bulunduğu söylenmekteyse de bunlardan sadece *el-İbânetü'l-kübrâ*'nın adı zikredilmektedir. Kur'an-ı Kerim'in mahlûk olmadığını ispat etmek için kaleme aldığı bu hacimli eserin onun hadis ilmin-

deki otoritesini gösterdiği kabul edilmekte, fakat eserin günümüze gelip gelmediği bilinmemektedir. Bağdatlı İsmâil Paşa, Ali el-Kârî'den naklen onun tarihe dair bir eseri olduğunu kaydeder.

BİBLİYOGRAFYA :

Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), V, 570; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, V, 356; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 1118-1120; a.m.f., *A'lâmü'n-nübelâ*, XVII, 654-657; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-muğıyye*, II, 294, 495; Fâsî, *el-İkđü's-şemîn*, V, 307-308; İbn Hacer, *Tebşirü'l-müntebih* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî — Muhammed Ali en-Neccâr), Beyrut, ts. (el-Mektebetü'l-İlmiyye), II, 727; IV, 1477; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Lecne), s. 428; *Keşfü'z-zunûn*, I, 2; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 648; Kettânî, *er-Risâletü'l-müsteṭrafe*, s. 39.

ALİ OSMAN KOÇKUZU

EBÜ NASR-ı ŞEYBÂNİ

(bk. ŞEYBÂNİ, Ebû Nasr).

EBÜ NUAYM, Fazl b. Dükeyn

(أبو نعيم الفضل بن دكين)

Ebû Nuaym el-Fazl b. Amr (Dükeyn)
b. Hammâd el-Mülâî
(ö. 219/834)**Hadis hâfızı.**

130 yılı sonlarında (748) doğdu. Babası Amr'ın lakabı Dükeyn olduğu için Fazl b. Dükeyn diye meşhur oldu. Küfe'deki dükkânlarında muhaddis Abdüselâm b. Harb ile çarşaf, divan örtüsü gibi şeyler sattıkları için Mülâî, *aşere-i mübeşşere*'den Talha b. Ubeydullah et-Teymî ailesinin himayesinde olması sebebiyle Kureşî, Talhî ve Teymî, Küfeli olduğu için Küfî nisbeleriyle ve gözleri şehlä olduğundan Ahvel lakabıyla anılmıştır.

*Emrû'l-mü'minin fi'l-hadis** unvanıyla anılan Ebû Nuaym, A'meş, Şu'be, Süfyân es-Sevrî, Şerîk, Mâlik b. Enes ve Ebû Hanîfe gibi âlimlere talebelik etmiş olup Süfyân es-Sevrî'nin hocalarından 100 kadar âlimden faydalandığını söylemiştir. Talebeleri arasında, *el-Câmi'u's-şahîh*'inde kendisinden 175 hadis rivayet eden Buhârî'nin ayrı bir yeri vardır. Yahyâ b. Maîn, İshak b. Râhûye, Ahmed b. Hanbel, Abd b. Humeyd gibi âlimler de ona talebelik ettiler. Abdullah b. Mübârek (ö. 181/797), Ebû Nuaym'ın rivayetlerini ihtiva eden eserleri inceledikten sonra bunlardan daha sahih bir hadis kitabı görmediğini söylemiş ve kendisinden hadis rivayet etmiştir. Ahmed b. Hanbel onun zeki, titiz ve güvenilir bir muhaddis olduğunu belirtir. Vekî b. Cerrâh ile onu mukayese etmesini isteyenlere de Vekî'nin fıkıhta daha üs-

tün olmasına karşılık Ebû Nuaym'ın râvîler ve nesepleri konusunda ondan daha bilgili ve güvenilir olduğunu ifade etmiş, rivayet konusundaki ihtilâfların ölümünden sonra kitaplarına başvurularak çözümlendiğini söylemiştir. Yahyâ b. Maîn ise hayatında Ebû Nuaym ile Affân b. Müslim'den daha güvenilir bir kimse görmediğini ifade etmiştir. Onun bu kanaate varmasına sebep olan olay ilgi çekicidir. Ahmed b. Hanbel ile birlikte Ebû Nuaym'ı ziyarete giden İbn Maîn, Ahmed b. Hanbel'in karşı çıkmasına rağmen onun hâfıza gücünü ve telkin kabul edip etmediğini denemek istedi; Ebû Nuaym'ın hadislerinden otuz tanesini bir kâğıda yazarak her on hadisten sonra ona ait olmayan bir hadis ilâve etti ve bunları huzurunda okumaya başladı. Kendi rivayetlerini dinleyen Ebû Nuaym, ilâve edilen hadislere gelince bunların kendisine ait olmadığını belirtti; bu işin onu denemek maksadıyla yapıldığını anlayınca da çok öfkelen-di. Ezberindeki bir hadisi hiç değişiklik yapmadan ve her defasında aynı lafızlarla rivayet etmesi, başkalarının tesir ve telkinine kapalı olması Ebû Hâtim er-Râzî'yi de ona hayran bırakmıştır. Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın Ebû Nuaym'ı kastederek, "Şu şehläye ters düşmedikten sonra bana muhalefet edilmesinin hiç önemi yoktur" demesi de bu sebeple olmalıdır.

Âlimlere Kur'an-ı Kerim'in mahlûk olduğunu söyletmek üzere Abbâsî Halifesi Me'mûn tarafından yaptırılan baskıya (bk. MİHNE) Ebû Nuaym de uğradı. Küfe'de sorguya çekilmeden önce bazı dostları sorgu esnasında kötü muamele yapıldığından bahsedince Ebû Nuaym elbisesinin bir düğmesini koparıp eliyle kırıktan sonra şöyle dedi: "Baskı dediğiniz şey netice itibarıyla kamçıyla dövülmekten ibarettir. Benim boynumun şu düğme kadar bile değeri yoktur". Ebû Nuaym Kur'an-ı Kerim'in mahlûk olmadığını söylemekle kalmamış, kızı Süleyhâ'nın rivayetine göre, bu iddia sahiplerinin küfre girdiği kanaatini taşımakta olup görüştüğü 870 kadar (bir rivayette 700'den fazla) muhaddisin hiçbirinin Kur'an mahlûktur demediğini, böyle diyenlerin zındık kabul edildiğini ifade etmiştir.

Ebû Nuaym 29 Şaban 219'da (8 Eylül 834) Küfe'de vefat etti.

Çok mütevazî olan Ebû Nuaym, büyük âlim A'meş'ten bir hayli hadis rivayet etmesini hayranlıkla karşılayan muhaddislere, asıl hayranlık duyulması gereken kimsenin A'meş olduğunu, onun yanın-

da kendisinin bir değeri bulunmadığını söylerdi. Hz. Ali'yi fazlaca sevme anlamında Şiî kabul edilmekte, ancak onun, "Melekler Muâviye'ye hakaret ettiğimi yazmamışlardır" şeklindeki sözü yaygın anlamdaki Şiîlik'le ilgisi bulunmadığını göstermektedir. İbnü'l-Esîr, Ebü Nuaym'in Şiî olduğunu söyledikten sonra kendisine bağlı Dükeyniyye denilen bir grubun bulunduğunu kaydetmektedir.

Ebü Nuaym çok fakirdi. Kendilerine hadis rivayet ettiği kişilerden (Zehebî'ye göre halifeden) bir miktar para aldığı için onu kınayanların haksız olduklarını söylemiş, evdeki on üç nüfusun yiyecek bir şeyi bulunmadığını hatırlatmıştır (Zehebî, *A^clâmü'n-nübelâ*², X, 152).

Eserleri. 1. *Kitâbü's-Şalât*. Eserin birinci kısmından on beş sayfa Beyrut'ta Sâmi Haddâd'ın özel kütüphanesinde bulunmaktadır (Sezgin, I, 101). 2. *Tesmiyetü me'ntehâ ileynâ mine'r-ruvât 'an Ebî Nu'aym*. Ebü Nuaym el-İsfahânî (ö. 430/1038) tarafından hazırlanan bu risâlenin Zâhiriyye Kütüphanesi'nde iki nüshası mevcuttur (Hadis, nr. 387, vr. 50^a-56^a; Mecmua, nr. 24/16, vr. 169^a-177^a).

Ebü Nuaym'in İbn Sa'd, Buhârî ve İbn Hacer gibi âlimlerin kitaplarında iktibasla buldukları *et-Târîh* adlı bir eseriyle İbnü'n-Nedîm'in sözünü ettiği *Kitâbü'l-Menâsik* ve *Kitâbü'l-Mesâ'il fi'l-fık'h* adlı kitapları da bulunmakta, ayrıca bir de tefsir yazdığı kaydedilmektedir. Ebü Nuaym el-İsfahânî'nin, Fazl b. Dükeyn'den âli isnadla kendisine gelen yetmiş sekiz rivayeti bir cüzde topladığı söylenmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 400-401; Yahyâ b. Maîn, *et-Târîh*, II, 473-474; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VII, 118; a.mlf., *et-Târîhu's-şagîr*, II, 340; İclî, *es-Şikât*, s. 383; İbn Ebü Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VII, 61; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdd), s. 283; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XII, 346-357; İbnü'l-Cevzî, *Menâkıbü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî — Ali Muhammed Ömer), Kahire 1399/1979, s. 109-110, 479, 481-482; a.mlf., *el-Haş'âlâ hıfzî'l-ilm*, Beyrut 1406/1986, s. 53; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, VI, 445; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 372-373; a.mlf., *A^clâmü'n-nübelâ*², X, 142-157; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, III, 350-351; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VIII, 270-276; Hazrecî, *Hulâsâtü Tezhib*, s. 308-309; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz*, s. 159; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 46; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifîn*, VIII, 67; Ketânî, *er-Risâletü'l-müste'trafe*, s. 46; Sezgin, *ĞAS*, I, 101; *A^cyânü's-Şi'a*, VIII, 398; Ziriklî, *el-A^clâm* (Fethullah), V, 148; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirîn*, I, 421; Fr. Rosenthal, "Abü Nu'aym", *EJ²* (Fr.), I, 147.

M. YAŞAR KANDEMİR

EBÜ NUAYM el-CÜRCÂNİ

(أبو نعيم الجرجاني)

Ebü Nuaym Abdülmelik
b. Muhammed b. Adî
el-Cürcânî el-Esterâbâdî
(ö. 323/935)

Muhaddis ve Şâfiî fakihî.

242 (856-57) yılında Horasan bölgesinde Cürcân yakınlarındaki Esterâbâd'da doğdu. Bu sebeple Esterâbâdî diye de anılır. İlk tahsiline burada başladı. Horasan bölgesindeki âlimlerden faydalandıktan sonra ilim yolculuğuna çıktı. Irak, Hicaz, Mısır ve Cezîre'de tanınmış âlimlerden dersler aldı. Şâfiî fıkhını İmam Şâfiî'nin önde gelen talebesi Rebî' b. Süleyman el-Murâdî'den öğrendi. Fakih ve muhaddis Hasan b. Muhammed ez-Za'ferânî, tarihçi ve muhaddis Ömer b. Şebbe, Ali b. Harb et-Tâî, fakih Ebû Abdullah b. Abdülhakem el-Mısrî, kıraat âlimi ve muhaddis Abbas b. Velîd el-Beyrûtî gibi âlimlerden faydalandı. Tahsilini tamamladıktan sonra Cürcân'a yerleşerek hadis ve fıkıh okutmaya başladı. Kendisine Ebü Ali en-Nisâbü'rî, Taberânî, Cevzakî, kıraat âlimi İbn Mihrân en-Nisâbü'rî ve hadis münekkidi İbn Saîd el-Hâşimî gibi şahsiyetler talebelik ettiler.

Ebü Nuaym Horasan bölgesinde Şâfiî fıkhı sistemini, sahâbe ve tâbiîn âlimlerinin çeşitli meselelere dair görüşlerini, Hz. Peygamber'e ulaşan rivayetlerin yanı sıra bazı âlimlerce zayıf kabul edilen mürsel ve mevkuf rivayetleri ve özellikle zayıf râvileri iyi bilmesiyle ün yapmıştır. Talebesi Ebü Ali en-Nisâbü'rî, Horasan'da İbn Huzeyme'den başka Ebü Nuaym gibi büyük bir otorite görmediğini belirtir, onun mevkuf ve mürsel rivayetleri kendilerinin Hz. Peygamber'e ulaşan merfû rivayetleri bildikleri gibi ezbere bildiğini söylerdi.

Cürcânî Zilhicce 323'te (Kasım 935) vefat etti. Bu tarih 322 olarak da zikredilmektedir.

Kaynaklarda onun fıkıha dair birçok eseri bulunduğu söylenmekteyse de zayıf râvilere dair *Kitâbü'd-Du'afâ*² adlı on cüzden ibaret kitabının dışında herhangi bir eserinin adı zikredilmemekte, bu eserinin ise günümüze ulaşmış ulaşmadığı bilinmemektedir. Bağdatlı İsmâil Paşa Ebü Nuaym'in *el-Cerh ve't-ta'dîl* adlı bir eseri daha bulunduğunu kaydederek.

BİBLİYOGRAFYA :

Sehmî, *Târîhu Cürcân* (nşr. Muhammed Abdülmüid Han), Beyrut 1407/1987, s. 276-277; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, X, 428-429; Şirâzî, *Tabakâtü'l-fukahâ*², s. 115; Sem'ânî, *el-Ensâb*, I, 214-215; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VI, 245; Zehebî, *A^clâmü'n-nübelâ*², XIV, 541-547; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 816-818; Sübkî, *Tabakât*, II, 242; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 183; İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, I, 70-71; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, I, 112; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, III, 251; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 299; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 624.

MÜCTEBA UĞUR

EBÜ NUAYM el-İSFAHÂNİ

(أبو نعيم الإصفهاني)

Ebü Nuaym Ahmed b. Abdillâh
b. İshâk el-İsfahânî
(ö. 430/1038)

*Hilyetü'l-evliyâ*² müellifi,
hadis, kelâm, tasavvuf âlimi
ve tarihçi.

Receb 336'da (Ocak - Şubat 948) İsfahan'da doğdu. Bazı kaynaklarda 330 (941-42) veya 334'te (945-46) doğduğu ileri sürülmüştür. Fars asıllı bir aileye mensuptur. Dedelerinden Mihrân, Ca'fer b. Ebü Tâlib'in torunu Abdullah b. Muâviye'nin (ö. 129/746-47) teşvikiyle İslâmiyet'i kabul etmiştir. Babasının anne tarafından dedesi olup Arûsü'z-zühhd diye meşhur olan Muhammed b. Yûsuf b. Ma'dân (ö. 184/800) İsfahan'ın meşhur sülfilerindedir. Ebü Nuaym zamanında onun zühhd mektebi hâlâ faaliyetini sürdürmekteydi. Babası Ebü Muhammed Abdullah (ö. 365/976), hadis toplamak üzere Suriye ve Irak'a seyahatler yapan bir hadis hafızıdır.

Devrin önemli ilim merkezlerinden İsfahan'da yaşayan Ebü Nuaym, sekiz yaşından itibaren Ebü's-Şeyh ve İbnü'l-Mukrî el-İsfahânî gibi hadis âlimlerinden ders almaya başladı. Diğer taraftan babası İsfahan dışındaki birçok âlimden onun adına icâzet aldı. Bunlar arasında Suriyeli muhaddis Hayseme b. Süleyman, Nişâburlu Ebü'l-Abbâs el-Esam, Basralı İbn Dâse zikredilebilir. Ebü Nuaym 356 (967) yılında çıktığı ilmi seyahati sırasında Askerimükrem, Tüster, Ahvaz, Basra, Vâsıt, Küfe, Bağdat, Mekke ve Eyle gibi ilim merkezlerine giderek buralardaki hadis âlimlerinden rivayette bulundu. Assâl, Ebü Bekir el-Ciâbî, Taberânî ve Ebü Bekir el-Katîî gibi muhaddislerden faydalandı. Suriye'ye gitme arzusunda rağmen Fâtîmîler'in sebep olduğu